

تغییر نابرابری اجتماعی - اقتصادی در مرگ کودکان زیر ۵ سال در ایران: تحلیل دو پیمایش ملی

مصطفی امینی رارانی^۱، آرش رشیدیان^{۲*}، اردشیر خسروی^۳، محمد عرب^۴، عزت‌الله عباسیان^۵

۱- دکترای سیاست‌گذاری سلامت، مرکز تحقیقات مدیریت و اقتصاد سلامت، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان ۲- استاد گروه علوم مدیریت و اقتصاد سلامت، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی تهران. گروه اطلاعات، شواهد و تحقیقات، منطقه مدیترانه شرقی، سازمان جهانی بهداشت، کاریو، مصر ۳- مرکز مدیریت شبکه، معاونت بهداشت، وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی ۴- استاد گروه علوم مدیریت و اقتصاد سلامت، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی تهران ۵- دانشیار گروه اقتصاد، دانشگاه بوعلی سینا، همدان

* نویسنده مسئول: خیابان پورسینا، دانشگاه علوم پزشکی تهران، دانشکده بهداشت، گروه علوم مدیریت و اقتصاد سلامت. تلفن: ۸۸۹۸۹۱۲۸، شماره: ۸۸۹۸۹۱۲۹
پست الکترونیک: arashidian@tums.ac.ir

دریافت: ۹۶/۴/۱ پذیرش: ۹۶/۶/۲۰

چکیده

مقدمه: در سال‌های اخیر کاهش چشمگیری در مرگ کودکان زیر ۵ سال اتفاق افتاده است. این که آیا این پیشرفت با افزایش یا کاهش نابرابری در مرگ این کودکان همراه بوده است یا خیر، ناشناخته مانده است.

روش کار: در این مطالعه داده‌های مربوط به دو پیمایش سلامت و جمعیت سال ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹ تحلیل ثانویه شد. میزان‌های مرگ به‌طور مستقیم به روش تاریخیچه باروری کامل تخمین زده شدند. پنجک‌های اجتماعی - اقتصادی با به‌کارگیری روش تحلیل مؤلفه‌های اصلی ساخته شدند. تغییر در نابرابر با استفاده از سه سنجه نسبت شانس‌ها، میزان‌های مرگ و شاخص‌های تجمعی بین گروه‌های اجتماعی - اقتصادی و همچنین معناداری تغییر در نابرابری از طریق آزمون برتری منحنی تجمعی بررسی شد.

یافته‌ها: نسبت شانس مرگ زیر ۵ سال در فقیرترین پنجک نسبت به ثروتمندترین پنجک در سال ۱۳۷۹ از ۱/۹۸ (۹۵٪ CI=۱/۶۴-۲/۳) به ۱/۸۵ (۹۵٪ CI=۱/۱۳-۳) در سال ۱۳۸۹ کاهش یافته بود. بیش‌ترین میزان کاهش مرگ زیر ۵ سال (۵۲/۳٪) در ثروتمندترین پنجک دیده شد. شاخص تجمعی مرگ زیر ۵ سال به‌طور معناداری از ۰/۱۷- در سال ۱۳۷۹ به ۰/۱۴- در سال ۱۳۸۹ کاهش داشت.

نتیجه‌گیری: علی‌رغم کاهش اساسی در مرگ کودکان زیر ۵ سال، هنوز نابرابری در مرگ کودکان به ضرر گروه‌های فقیر جامعه در ایران وجود دارد. تمرکز بر برنامه‌های سلامت کودکان حامی فقرا به همراه برنامه‌های عدالت‌محور در دیگر بخش‌های اجتماعی اقتصادی، می‌تواند نابرابری در مرگ کودکان زیر ۵ را بیش‌تر کاهش دهند.

کل‌واژگان: مرگ کودکان زیر ۵ سال، تغییر نابرابری اجتماعی - اقتصادی، شاخص تجمعی، نسبت شانس‌ها، ایران

مقدمه

موجود در جمعیت‌های مختلف را مشخص کند و به‌عنوان راهی ارزشمند برای بررسی این باشد که چرا نابرابری‌ها در بعضی جمعیت‌ها نسبت به دیگران بیش‌تر است (۶). در طی دو دهه گذشته اکثر کشورها در راستای رسیدن به چهارمین هدف توسعه هزاره میزان‌های مرگ کودکان را ۴۷٪ کاهش داده‌اند به‌طوری که در سطح جهان، تعداد مرگ‌های زیر ۵ سال از حدود ۱۲/۷ میلیون (۱۲/۵ تا ۱۲/۹) در سال ۱۹۹۰ به ۶/۳ میلیون (۶/۱ تا ۶/۷) در سال ۲۰۱۳ کاهش یافته است. به عبارتی در سال ۲۰۱۳ نسبت به سال ۱۹۹۰ روزانه ۱۷۰۰۰ کودک کم‌تر می‌میرند، با این وجود در سال ۲۰۱۳ روزانه حدود ۱۷۰۰۰ کودک زیر ۵ سال جان خود را از دست داده‌اند (۷). در ایران نیز، روندها نشان از این دارند که در سال‌های اخیر پیشرفت‌های

نابرابری‌های سلامت، یکی از موضوعات برجسته‌ای است که به‌طور روزافزونی در دستور کار سیاسی قرار گرفته‌اند (۱،۲). در کنار توجه به دستیابی متوسط به شاخص‌های مطلوب در رابطه با عملکرد سلامت یک کشور، توزیع سلامت در جمعیت نیز یک عنصر کلیدی است (۳) و باید به‌منظور تعیین وضعیت سلامت گروه‌های اجتماعی اقتصادی مختلف در جامعه به‌طور مجزا سنجیده شود. در کشورهای مختلف نابرابری‌های عمده‌ای در سلامت و بقای کودکان وجود دارند که کم‌تر شناخته شده‌اند. توجه به نابرابری‌های مداوم و زیاد در سلامت، تبدیل به هدف مهمی برای دولت‌های ملی و سازمان‌های بین‌المللی شده است (۴،۵). پایش و توصیف نابرابری‌ها در کشورها و در زمان‌های مختلف می‌تواند الگوها و ناهمگونی‌های

در شاخص‌های تجمعی سنجیده شده است. همچنین جهت آزمون معناداری تغییر در نابرابری، آزمون برتری منحنی تجمعی به کار گرفته شده است. مطالعه حاضر اولین مطالعه به منظور بررسی تغییر نابرابری در مرگ کودکان زیر ۵ سال در ایران می‌باشد.

روش کار

داده‌ها

داده‌های مورد استفاده در این مطالعه از داده‌های پیمایش سلامت و جمعیت ۱۳۷۹ (۱۸) و پیمایش شاخص‌های چندگانه سلامت و جمعیت در سال ۱۳۸۹ استخراج شده است (۱۹). حجم نمونه در پیمایش سلامت و جمعیت ۱۳۷۹ شامل ۲۰۰۰ خانوار شهری و ۲۰۰۰ خانوار روستایی در هر استان (۲۸ استان) به علاوه ۲۰۰۰ خانوار در شهر تهران تعیین شده بود. خانوارها به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای یک مرحله‌ای با خوشه‌های مساوی انتخاب و در مجموع به ۱۱۳۹۵۷ خانوار دسترسی پیدا شده بود و مورد مطالعه قرار گرفتند. روش آمارگیری در پیمایش شاخص‌های چندگانه سلامت و جمعیت ۱۳۸۹، نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای طبقه‌بندی شده تصادفی با خوشه‌های مساوی و حداقل حجم نمونه مورد نیاز از هر استان ۴۰۰ خانوار تخمین زده شده بود. توزیع نمونه بر مبنای تعداد خانوار ساکن در استان کشور صورت گرفت و استان‌هایی که حجم نمونه آنها به روش فوق کم‌تر از ۴۰۰ پیش‌بینی شد به حداقل ۴۰۰ نمونه افزایش یافت که در این صورت نمونه کلی حدود ۳۱۳۰۰ خانوار انتخاب شدند (۲۰).

در این مطالعه برای تعیین وضعیت اجتماعی - اقتصادی خانوارهای ایرانی در سال ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹ به ترتیب داده‌های مربوط به ۱۱۳۲۱۵ و ۳۰۸۷۰ خانوار مورد بررسی قرار گرفتند. همچنین به منظور سنجش نابرابری اجتماعی - اقتصادی در مرگ کودکان زیر ۵ سال در سال ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹ به ترتیب ۴۵۶۴۶ تولد زنده از سال ۱۳۷۴ تا ۱۳۷۹ و ۱۰۶۰۴ تولد زنده از سال ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۹ آنالیز شد. از آنجایی که تخمین‌های یک‌ساله مرگ، به دلیل کمیابی نسبی مرگ‌ها به اندازه کافی دقیق نیستند (۱۱) و همچنین استفاده از مولید کافی تأثیرات خطای نمونه‌گیری را کاهش می‌دهد، دوره ۵ ساله برای تولدهای زنده انتخاب شد (۸،۲۱).

شاخص وضعیت اجتماعی - اقتصادی

شاخص وضعیت اجتماعی - اقتصادی خانوار با استفاده از روش تحلیل مؤلفه‌های اصلی^۴ (۲۲،۲۳) ساخته شد. در تحلیل مؤلفه‌های اصلی برای ساختن شاخص وضعیت

چشمگیری در وضعیت سلامت کودکان زیر ۵ سال رخ داده است. به طوری که بر اساس گزارش سطوح و روندهای مرگ کودکان سال ۲۰۱۴، میزان مرگ زیر ۵ سال^۱ (تعداد مرگ‌ها بر هزار تولد زنده)، در سال ۱۹۹۰ نسبت به ۲۰۱۳ از ۵۷ به ۱۷ کاهش یافته است (۷).

اما نابرابری‌ها در مرگ کودکان بین کشورهای پر درآمد و کم درآمد قابل توجه هستند. در سال ۲۰۱۲ میزان مرگ زیر ۵ سال در کشورهای با درآمد پایین ۸۲ مرگ در هر ۱۰۰۰ تولد زنده، معادل ۱۳ برابر میزان متوسط مرگ در کشورهای پر درآمد بوده است (۷). در واقع مطالعات بسیاری نشان داده‌اند که نابرابری‌های بین فقیر و غنی پا برجاست (۸-۱۰) یا حتی بدتر شده است (۱۱-۱۳). از آنجایی که اهداف توسعه هزاره بر سطوح میانگین تمرکز می‌کنند یکی از سؤالات پاسخ داده نشده این است که آیا موفقیت در کاهش متوسط میزان مرگ کودکان با کاهش نابرابری در مرگ آنها در بین طبقات فقیر و غنی جامعه همراه بوده است یا خیر. این دغدغه در امتداد درخواست جهانی برای پایش مستمر عدالت در پیامدهای سلامت است (۱۴،۱۵). در طی سه دهه گذشته در ایران، نابرابری در مخارج مراقبت‌های بهداشتی بین فقرا و ثروتمندان افزایش یافته است و همچنین تورم گروه‌های غیر برخوردار جامعه را نسبت به گروه‌های برخوردار بیش‌تر تحت تأثیر قرار داده است (۱۶). یک سؤال مهم این است که این نابرابری‌ها چطور توزیع سلامت کودکان را تحت تأثیر قرار می‌دهند؛ آیا اما ممکن است بخش‌های محروم جامعه عقب‌تر بمانند و از ارتقاء سلامت کودکان در ایران، گروه‌های برخوردار جامعه بیش‌تر منتفع شده باشند. به عبارت دقیق‌تر، «فرضیه عدالت وارونه»^۲ ویکتورا^۳ و همکاران (۲۰۰۰) رخ داده باشد (۱۷) و افزایش نابرابری در لوای کاهش میزان‌های کلی مرگ پنهان مانده باشد.

برای سیاست‌گذاران سلامت آگاهی از الگوها و نابرابری‌های اجتماعی - اقتصادی در مرگ کودکان زیر ۵ سال در طول زمان به منظور گسترش دسترسی به مداخلات اثربخش با هدف ارتقای بقای کودکان ضروری است (۶). از آنجایی که در ایران شناخت کمی در مورد چگونگی تغییر نابرابری اجتماعی - اقتصادی در مرگ کودکان زیر ۵ سال در طول زمان وجود دارد، در این مطالعه تغییر نابرابری در مرگ کودکان زیر ۵ سال بر حسب طبقات اجتماعی - اقتصادی خانوارهای ایرانی در سال ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹ با استفاده از داده‌های دو پیمایش ملی و بکارگیری سه سنجشی تغییر در نسبت شانس مرگ، تغییر در میزان‌های مرگ و تغییر

¹ Under-five Mortality Rate (U5MR)

² Inverse equity hypothesis

³ Victora

⁴ Principal Component Analysis (PCA)

پراکندگی در پیمایش‌های بزرگ جهانی و همچنین پیمایش‌های سلامت و جمعیت می‌باشد. در پیمایش‌های سلامت و جمعیت تاریخچه باروری کامل شامل ۱۱ سؤال برای هر کودک زنده و ۹ پرسش برای هر کودک فوت شده می‌باشد که در آن از زنان در مورد مولید و مرگ کودکانشان سؤال می‌شود. بر این اساس برای کودکان زیر ۵ سال میزان‌های مرگ به این صورت تخمین زده شدند: تعداد کل مرگ کودکان زیر ۵ سال تقسیم بر تعداد کل مولید زنده زیر ۵ سال ضرب در ۱۰۰۰.

سنجش نابرابری اجتماعی - اقتصادی

به‌منظور سنجش نابرابری اجتماعی - اقتصادی در مرگ کودکان زیر ۵ سال از رویکرد شاخص تجمعی استفاده شد. این رویکرد به‌طور گسترده‌ای برای کمی کردن و مقایسه درجه نابرابری‌های اجتماعی - اقتصادی در متغیرهای سلامت به‌کار گرفته شده است (۲۶، ۲۷، ۱۰، ۸). شاخص تجمعی به‌طور مستقیم با منحنی تجمعی مرتبط است. منحنی تجمعی، درصد تجمعی متغیر سلامت (محور عمودی) را بر حسب درصد تجمعی جمعیت طبقه‌بندی شده بر حسب وضعیت اجتماعی - اقتصادی از فقیرترین به ثروتمندترین (محور افقی) رسم می‌کند (۲۲). اگر افراد صرف‌نظر از وضعیت اجتماعی اقتصادی ایشان، از سطح یکسانی در رابطه با متغیر سلامت برخوردار باشند به عبارتی وضعیت فقرا و اغنیاء در رابطه با متغیر سلامت یکسان باشد منحنی تجمعی همان خط ۴۵ درجه خواهد بود که از سمت چپ گوشه پایین تا سمت راست گوشه بالا امتداد می‌یابد. به این خط، خط برابری گفته می‌شود. در مقابل، اگر مقدار متغیر سلامت در بین فقرا بیش‌تر (کم‌تر) باشد، منحنی تجمعی بالا (پایین) خط برابری می‌افتد. هر چقدر منحنی تجمعی از خط برابری دور‌تر باشد توزیع متغیر سلامت نابرابرتر است. شاخص تجمعی برابر است با دو برابر فضای بین منحنی تجمعی و خط برابری (خط ۴۵ درجه). بنابراین در مواردی که نابرابری اجتماعی - اقتصادی وجود ندارد مقدار شاخص تجمعی برابر با صفر است. اگر منحنی تجمعی بالای خط برابری قرار گیرد مقدار شاخص تجمعی منفی می‌شود و متغیر سلامت در فقرا بیش‌تر تجمع یافته است و برعکس اگر منحنی تجمعی پایین خط برابری قرار گیرد مقدار شاخص تجمعی مثبت می‌شود و متغیر سلامت در ثروتمندان بیش‌تر تجمع یافته است. مقدار شاخص تجمعی بین -۱ تا +۱ است (۲۶). شاخص تجمعی ارتباط بین متغیر سلامت و وضعیت اقتصادی را نشان می‌دهد، علامت آن جهت این ارتباط و مقدارش هم قوت این رابطه و هم درجه تغییرپذیری در متغیر سلامت را نشان می‌دهد. اگر بخواهیم تفسیر شهودی از مقدار شاخص تجمعی داشته باشیم کولمن و

اجتماعی - اقتصادی خانوارها در سال ۱۳۷۹ متغیرهای زیر استفاده شد: داشتن حمام، یخچال، تلویزیون، تلفن، ماشین، موتور سیکلت، دوچرخه، توالیت بهداشتی، آب آشامیدنی لوله کشی شده، داشتن گاز طبیعی برای پخت و پز و گرماء، داشتن سیستم گرمایش مناسب و سرانه اتاق. همچنین برای شاخص وضعیت اجتماعی - اقتصادی خانوارها در سال ۱۳۸۹ متغیرهای زیر به کار رفتند: داشتن حمام، یخچال، فریزر، یخچال فریزر، تلویزیون رنگی، ال‌ای‌دی/پلاسما، تلفن، ماکروویو، جاروبرقی، کامپیوتر و لپ‌تاپ، دسترسی به اینترنت، رادیو، موبایل، دوچرخه، موتورسیکلت، ماشین، ساعت مچی، داشتن توالیت بهداشتی، گاز طبیعی برای پخت و پز، داشتن سیستم گرمایش و سرمایش، داشتن آب لوله‌کشی، سرانه اتاق و صاحب‌خانه بودن. همان‌طور که ملاحظه می‌شود دو فهرست متفاوت از دارایی‌ها برای سال ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹ انتخاب شده است. در انتخاب دارایی‌های فوق سعی کرده‌ایم (۱) دارایی‌هایی انتخاب شوند که توسط تاجیک و مجدزاده (۲۰۱۴) به‌عنوان مجموعه دارایی‌های کامل برای ساختن شاخص وضعیت اجتماعی - اقتصادی در ایران پیشنهاد شده‌اند (۲۴؛ ۲) اطلاعات دارایی‌های خانوار در پیمایش‌ها موجود باشند؛ و (۳) چون استانداردهای زندگی در طول زمان توسعه می‌یابد، لیست دارایی‌ها بر حسب استانداردهای زندگی و شرایط موجود (۲۳) در سال ۱۳۸۹ تطبیق یابند. برای مثال داشتن تلویزیون رنگی بین فقرا و ثروتمندان در سال ۱۳۷۹ تفاوت ایجاد می‌کرده است اما در سال ۱۳۸۹ اکثریت خانوارهای ایرانی (۸۴٪) دارای تلویزیون رنگی بوده‌اند به عبارت دقیق‌تر داشتن تلویزیون رنگی در سال ۱۳۸۹ واریانس کمی در میان خانوارهای ایرانی ایجاد می‌کند. به‌جای آن داشتن دارایی‌های لوکس‌تر و جدیدتر از قبیل مایکروویو، تلویزیون ال‌ای‌دی یا پلاسما بین خانوارهای فقیر و غنی تفاوت ایجاد می‌کند چون خانوارهای ثروتمندتر با احتمال بیش‌تری ممکن است دارایی‌های جدیدتر را خریداری کنند.

تخمین‌های مرگ کودکان

مرگ کودکان زیر ۵ سال به‌صورت یک متغیر پیامد دو حالتی انتخاب شد. به عبارتی آیا هر یک از کودکان زیر ۵ سال (۴ سال و ۱۱ ماه و ۲۹ روز) زنده متولد شده زن مورد مصاحبه هنوز زنده است یا خیر. همچنین برای تخمین میزان کودکان زیر ۵ سال از روش تاریخچه باروری کامل^۵ استفاده شد. روش تاریخچه باروری کامل یکی از روش‌های مستقیم برای محاسبه میزان مرگ کودکان می‌باشد که از حاصل تقسیم واقعه مرگ در یک فاصله زمانی معین بر ۱۰۰۰ تولد زنده در همان فاصله زمانی به‌دست می‌آید (۲۵). این روش یکی از روش‌های

^۵ Full Birth History (FBH)

۱۳۷۹ بر منحنی تجمعی سال ۱۳۸۹ غالب است. اگر بر اساس این قانون تصمیم‌گیری، مقادیر بحرانی قراردادی استفاده شوند در این صورت فرضیه صفر (عدم وجود برتری) بیش از اندازه رد می‌شود (۲۹). برای تصحیح این مشکل رویکرد مقایسه چندگانه^{۱۲} (۳۰) به کار گرفته شد. علاوه بر قانون تصمیم‌گیری، تحلیلگر باید تعداد نقاط چارکی بر روی محور عرضی را انتخاب کند. اگر تعداد نقاط مقایسه خیلی محدود شود در نتیجه برتری در سرتاسر دامنه توزیع آزمون نمی‌شود. در این مطالعه بر اساس ساهن و یونگر^{۱۳} (۲۰۰۰) تعداد نقاط چارک ۱۹ نقطه با فاصله مساوی 0.05 ($19 = \frac{0.95}{0.05}$) در فاصله بین نقاط 0.05 تا 0.95 انتخاب شدند (۳۱). بنابراین، در این مطالعه فرضیه صفر چنین خواهد بود: مرگ کودکان زیر ۵ سال در منحنی‌های تجمعی سال ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹ در هر یک از ۱۹ نقطه برابر هستند. اگر فرضیه صفر رد شود بدین معناست که منحنی‌ها در هیچ نقطه‌ای همدیگر را قطع نکرده‌اند و یکی از منحنی‌های تجمعی بر دیگری برتر است.

در تحلیل داده‌های پیمایش‌های سلامت و جمعیت سه عامل مهم منتج از طراحی نمونه‌گیری^{۱۴} یعنی طبقه‌بندی، اثرات خوشه‌بندی و احتمال‌های انتخاب نابرابر (۳۲) مدنظر قرار گرفت. غفلت از عناصر طراحی نمونه‌گیری اغلب منجر به برآورد تخمین‌های نادرست و افزایش خطاهای استاندارد می‌شود. بسیاری از نرم‌افزارها از جمله STATA پیش برنامه‌هایی برای تحلیل داده‌های پیچیده پیمایشی دارند. ما در دستورات STATA برای تعدیل احتمال نمونه‌گیری نابرابر، گزینه "وزن‌ها"^{۱۵} را به کار بردیم. همچنین خطاهای استاندارد برای چپ‌نش خوشه‌ای از طریق گزینه "خوشه"^{۱۶} تعدیل شدند (۲۲).

ملاحظات اخلاقی

این مطالعه با کد اخلاق شماره ۱۳۶۸۹۰ مورد تأیید کمیته اخلاق در پژوهش دانشگاه علوم پزشکی تهران می‌باشد.

نتایج

جدول ۱ میزان‌های مرگ کودکان زیر ۵ سال بر حسب پنجک‌های اجتماعی - اقتصادی خانوارهای ایرانی را نشان می‌دهد. میزان‌های مرگ کودکان زیر ۵ سال بر حسب طبقات اجتماعی - اقتصادی در سال ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹ نشان از یک روند کاهشی با بالا رفتن طبقات اجتماعی - اقتصادی می‌دهد. به طوری که با حرکت خانوارها از طبقات اجتماعی - اقتصادی پایین به سمت

فن دورسلائر^۶ (۲۰۰۴)، نشان داده‌اند که با ضرب مقدار شاخص تجمعی در ۷۵، درصدی از متغیر سلامت که نیاز به بازتوزیع از نیمی از ثروتمندان جامعه به نیمی از فقرای جامعه خواهد داشت تا به توزیعی با شاخص صفر برسیم به دست می‌آید (در صورتی که نابرابری سلامت به نفع ثروتمندان باشد) (۲۸). شاخص تجمعی می‌تواند به صورت دو برابر کوواریانس (وزن داده شده) متغیر سلامت در رتبه مرتبط با وضعیت اجتماعی - اقتصادی فرد تقسیم بر میانگین متغیر سلامت محاسبه شود (۲۲): که در آن y_i وضعیت سلامت فرد i ام، R_i رتبه کسری فرد i ام (برای داده‌های وزن داده شده) بر حسب شاخص وضعیت اقتصادی خانوار، μ میانگین (وزن داده شده) متغیر سلامت در نمونه و cov_w کوواریانس وزن داده شده است.

$$C = \frac{2}{\mu} cov_w(y_i, R_i)$$

آزمون برتری منحنی تجمعی

گرچه با مشاهده یک منحنی تجمعی در مقایسه با خط ۴۵ درجه یا دیگر منحنی‌های تجمعی می‌توان درکی از وجود برتری^۷ به دست آورد، اما مسلماً این درک نمی‌تواند به این نتیجه‌گیری منتج شود که این برتری از نظر آماری معنادار است یا خیر. برای استنتاج در مورد برتری یک منحنی بر دیگری، باید خطاهای استاندارد^۸ نقاط عرضی^۹ منحنی تجمعی به علاوه برآوردهای نقطه‌ای‌شان محاسبه شوند. اگر تحلیلگر می‌خواهد برتری یک منحنی تجمعی را در مقایسه با منحنی تجمعی دیگری آزمون کند باید خطاهای استاندارد را برای تفاوت‌های بین نقاط عرضی منحنی محاسبه نماید. برای انجام آزمون برتری باید دو انتخاب انجام داد. اول انتخاب قانون تصمیم‌گیری در مورد وجود یا عدم وجود برتری و دوم انتخاب تعداد نقاط مقایسه بر روی محور y ها است. در این مطالعه قانون تصمیم‌گیری در مورد آزمون‌های برتری منحنی تجمعی در سال ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹ به صورت رد نبود عدم برتری^{۱۰} به نفع برتری که حداقل یک تفاوت معنادار بین منحنی‌ها در یک جهت و هیچ اختلاف معناداری در جهت دیگر وجود نداشته باشد (۲۲)، تعیین شد. به عنوان مثال، اگر حداقل یک نقطه چارکی^{۱۱} در منحنی تجمعی سال ۱۳۷۹ به طور معناداری بالای منحنی تجمعی سال ۱۳۸۹ وجود داشته باشد و هیچ نقطه چارکی در منحنی سال ۱۳۸۹ بالای منحنی سال ۱۳۷۹ وجود نداشته باشد می‌توان نتیجه گرفت منحنی تجمعی سال

⁶ Koolman and van Doorslaer

⁷ Dominance

⁸ Standard Errors

⁹ Ordinates

¹⁰ Null of nondominance

¹¹ Quantile point

¹² Multiple comparison approach

¹³ Sahn and Younger

¹⁴ Samplin design

¹⁵ Weights

¹⁶ Cluster

میزان مرگ کودکان زیر ۵ سال کاهش یافته است و در این میان بیشترین کاهش مرگ زیر ۵ سال مربوط به کودکان زیر ۵ سال متعلق به ثروتمندترین خانوارها (۵۲/۳۰٪) می‌باشد. در مقابل کمترین کاهش میزان مرگ زیر ۵ سال در این دوره ۱۰ ساله متعلق به خانوارهای گروه فقیرتر می‌باشد.

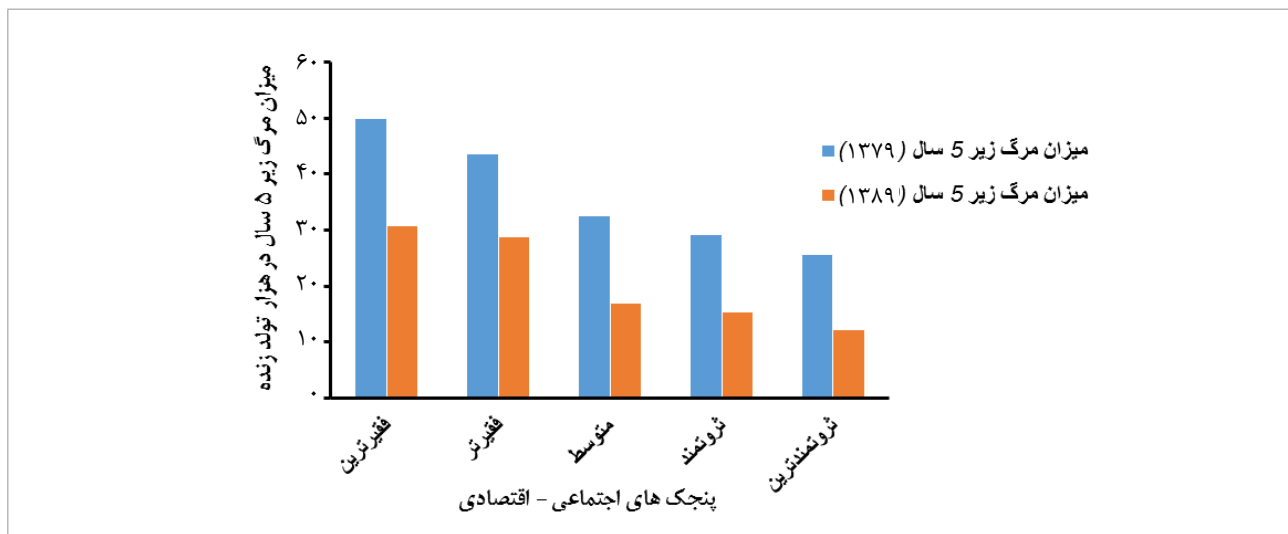
طبقات بالا میزان‌های مرگ کاهش می‌یابد. هم در سال ۱۳۷۹ و هم در سال ۱۳۸۹ فقیرترین خانوارها نسبت به بقیه گروه‌های اقتصادی کودکان زیر ۵ سال بیش‌تری را از دست داده‌اند (۵۰/۰ و ۳۰/۷۰ مرگ به ازای هر ۱۰۰۰ تولد زنده). همچنین درصد تغییرات مرگ نشان می‌دهند، در همه گروه‌های اجتماعی- اقتصادی

جدول ۱- میزان‌های مرگ کودکان زیر ۵ سال (در هزار تولد زنده) برحسب پنج‌گانه‌های اقتصادی خانوارها در ایران (۱۳۷۹ و ۱۳۸۹)

درصد تغییر	فاصله اطمینان (۹۵٪)		میزان مرگ زیر ۵ سال		پنجک اجتماعی- اقتصادی
	۱۳۸۹	۱۳۷۹	۱۳۸۹	۱۳۷۹	
-۳۸/۶۰	۴۰/۰,۲۲/۴	۵۴/۷,۴۵/۶	۳۰/۷	۵۰/۰	فقیرترین
-۲۳/۴۰	۳۸/۰,۲۱/۸	۴۸/۲,۳۹/۵	۲۹/۰	۴۳/۶	فقیرتر
-۴۷/۷۰	۲۴/۰,۱۲/۰	۳۶/۷,۲۸/۷	۱۷/۰	۳۲/۵	متوسط
-۴۷/۲۰	۲۳/۰,۱۰/۰	۳۳/۷,۲۵/۳	۱۵/۴	۲۹/۲	ثروتمند
-۵۲/۳۰	۲۰/۰,۷/۲	۳۰/۵,۲۱/۵	۱۲/۲	۲۵/۶	ثروتمندترین

که ملاحظه می‌شود یک روند کاهشی در میزان‌های مرگ کودکان زیر ۵ سال هم در سال ۱۳۷۹ و هم ۱۳۸۹ با بالاتر رفتن موقعیت اجتماعی- اقتصادی دیده می‌شود.

نمودارهای ۱ میزان‌های مرگ کودکان زیر ۵ سال بر حسب پنج‌گانه‌های اجتماعی- اقتصادی (از فقیرترین به ثروتمندترین) در سال ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹ را نشان می‌دهند. همینطور

نمودار ۱- میزان مرگ کودکان زیر ۵ سال بر حسب پنج‌گانه‌های اقتصادی

اقتصادی مختلف و درصد تغییر نسبت شانس‌ها در سطح ملی برای سال ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹ را نشان می‌دهد.

جدول ۲ نتایج مربوط به رگرسیون لجستیک برای کودکان زیر ۵ سال بر حسب پنج‌گانه‌های اجتماعی-

جدول ۲- تغییرات نسبت شانس مرگ کودکان زیر ۵ سال بر حسب پنج‌گانه‌های اقتصادی در ایران (۱۳۷۹ و ۱۳۸۹)

درصد تغییر	فاصله اطمینان (۹۵٪)		p-value		نسبت شانس‌ها		ضریب		پنجک‌های اجتماعی- اقتصادی
	۸۹	۷۹	۸۹	۷۹	۸۹	۷۹	۸۹	۷۹	
-۶/۵	۳/۰,۱/۱	۲/۳,۱/۶	۰/۰۱	<۰/۰۰۱	۱/۸۵	۱/۹۸	۰/۶۱	۰/۶۶	فقیرترین
-۸/۰	۲/۶,۱/۱	۲/۱,۱/۴	۰/۰۵	<۰/۰۰۱	۱/۶	۱/۷۴	۰/۴۹	۰/۵۵	فقیرتر
-۱۶/۰	۱/۸,۰/۶	۱/۶,۱/۰	۰/۷	۰/۰۱	۱/۰۹	۱/۳	۰/۰۹	۰/۲۷	متوسط
-۱۱/۰	۱/۷,۰/۵	۱/۴,۰/۹	۰/۹	۰/۲۳	۰/۹۸	۱/۱	-۰/۰۱	۰/۱۳	ثروتمند
-	-	-	-	-	۱	۱	-	-	ثروتمندترین*

*گروه مرجع

کودکان زیر ۵ سال در سال ۱۳۷۹ طبقه متوسط نیز از نظر آماری معنادار است. بر اساس نتایج این جدول، نسبت شانس‌ها برای فقیرترین پنجم در سال ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹ نشان می‌دهند با تغییر از وضعیت فقیرترین به ثروتمندترین احتمال زنده ماندن کودکان زیر ۵ سال به ترتیب به اندازه ۱/۹۸ و ۱/۸۵ برابر (۹۸ و ۸۵ درصد) و با تغییر از وضعیت فقیرتر به ثروتمندترین احتمال زنده ماندن به ترتیب به اندازه ۱/۷۴ و ۱/۶ برابر (۷۴ و ۶۰ درصد) افزایش می‌یابد. به علاوه، در سال ۱۳۷۹ با تغییر وضعیت از طبقه متوسط به ثروتمندترین احتمال زنده ماندن به اندازه ۱/۳ (۳۰٪) افزایش داشته است. علامت منفی درصد تغییر نسبت شانس‌ها نشان می‌دهد در فاصله بین سال‌های ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹ نسبت شانس مرگ کودکان زیر ۵ سال در همه طبقات اجتماعی- اقتصادی کاهش یافته است. بیش‌ترین کاهش درصد تغییر نسبت شانس در این دوره ۱۰ ساله در کودکان زیر ۵ سال طبقه متوسط (۱۶٪) رخ داده است.

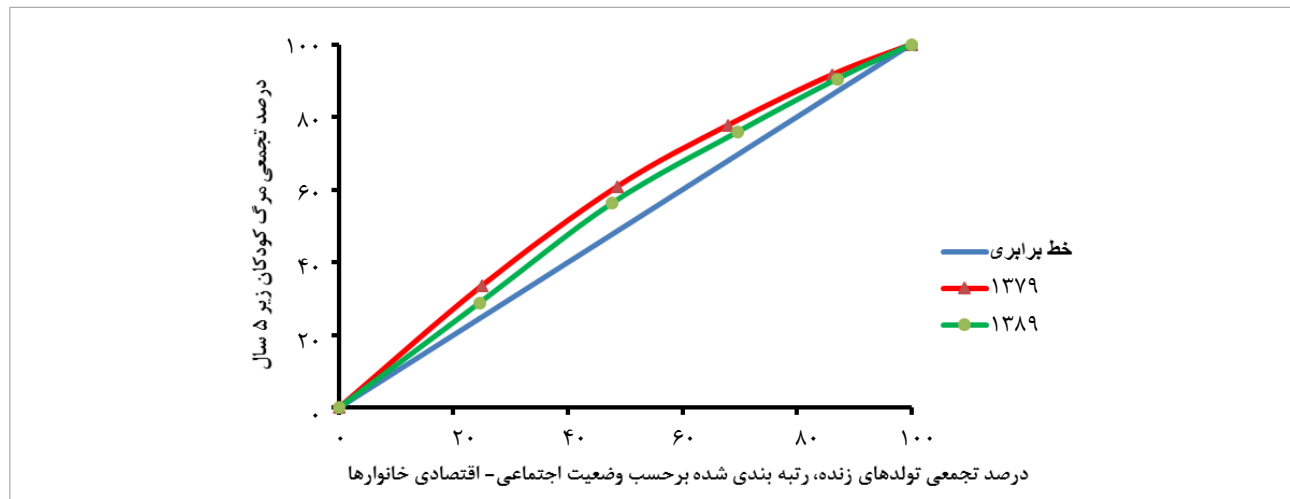
نسبت‌های شانس مرگ کودکان زیر ۵ سال در فقیرترین پنجم نسبت به ثروتمندترین پنجم در سال ۱۳۷۹ (۱/۹۸) و ۱۳۸۹ (۱/۸۵) نشان می‌دهند که قرار گرفتن در فقیرترین پنجم؛ احتمال وقوع مرگ نسبت به احتمال عدم وقوع آن را افزایش می‌دهد. همچنین نسبت‌های شانس مرگ برحسب پنجم‌های اقتصادی نشان می‌دهند که یک شیب دائمی در مرگ کودکان زیر ۵ سال بر حسب وضعیت اجتماعی- اقتصادی خانوارهای آنها وجود دارد. به طوری که کودکان به پنجم‌های اجتماعی- اقتصادی ثروتمند شانس کم‌تری برای مرگ دارند و به موازات قرار گرفتن روی پله‌های پایین اجتماعی- اقتصادی شانس وقوع مرگ افزایش می‌یابد. با این وجود، با توجه به معناداری نسبت شانس‌ها در جدول ۲، قرار گرفتن در پنجم اول (فقیرترین) و پنجم دوم (فقیرتر) از نظر آماری تأثیر معناداری بر مرگ کودکان زیر ۵ سال در سال ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹ داشته است. همچنین در مورد نسبت شانس مرگ

جدول ۳- شاخص‌های تجمعی و درصد تغییر آن برای کودکان زیر ۵ سال در ایران (۱۳۷۹ و ۱۳۸۹)

درصد تغییر	فاصله اطمینان (۹۵٪)		p-value		خطای معیار		شاخص تجمعی		مرگ زیر ۵ سال
	۸۹	۷۹	۸۹	۷۹	۸۹	۷۹	۸۹	۷۹	
-۱۷/۶	-۰/۵, -۰/۲۲	-۰/۲۲, -۰/۱۳	۰/۰۰۲	<۰/۰۰۱	۰/۰۴	۰/۰۲	-۰/۱۴	-۰/۱۷	

را نشان می‌دهد. همچنین در شکل ۱ منحنی‌های تجمعی مربوط به مرگ کودکان زیر ۵ سال نشان داده شده‌اند.

جدول ۳ نتایج مربوط به مقادیر شاخص‌های تجمعی در سال ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹ برای مرگ کودکان زیر ۵ سال و همچنین درصد تغییرشان در این دوره زمانی

نمودار ۲- شاخص‌های تجمعی مرگ کودکان زیر ۵ سال در ایران (۱۳۷۹ و ۱۳۸۹)

به ترتیب برابر با ۰/۱۷- و ۰/۱۴- هستند (جدول ۳). علامت منفی شاخص‌های تجمعی مرگ کودکان زیر ۵ سال نشان می‌دهد که نابرابری در مرگ کودکان زیر ۵ سال به ضرر فقرا است و در ایران کودکان زیر ۵ سال طبقات پایین‌تر اجتماعی- اقتصادی بیشتر فوت می‌کنند. درصد تغییر شاخص تجمعی نشان می‌دهد نابرابری در

در نمودار ۲ بالا قرار گرفتن منحنی‌های تجمعی مرگ کودکان زیر ۵ سال نسبت به خط برابری نشان می‌دهند که نابرابری در مرگ کودکان زیر ۵ سال در فقرا تجمع یافته است (نابرابری به نفع ثروتمندان^{۱۷} است). شاخص تجمعی مرگ کودکان زیر ۵ سال در سال ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹

¹⁷ Pro-rich inequality

در مرگ زیر ۵ سال بین طبقات ثروت دیده شد (۳۵). در شیلی، در فاصله سال‌های بین ۱۹۹۰ تا ۲۰۰۴ به موازات توسعه اجتماعی اقتصادی و اصلاحات بخش سلامت، مرگ کودکان ۱ تا ۵ سال بین فقیرترین و ثروتمندترین پنجم به‌طور معناداری کاهش یافته است (۳۶). در ویتنام طی سال‌های ۱۹۹۷ تا ۲۰۰۰ تفاوتی در مرگ زیر ۵ سال مرتبط با اقتصاد خانواده دیده نشد (۳۷). تحلیل دو سرشماری ۱۹۹۰ و ۲۰۰۰ در تایلند با هدف سنجش تغییر نابرابری در مرگ کودکان زیر ۵ سال نشان داد در فاصله زمانی بین دو سرشماری خطر اضافی مرگ کودکان در بین فقیرترین و ثروتمندترین پنجم ۵۵٪ و شاخص تجمعی ۴۳٪ کاهش نشان داد (۳۸). روند نابرابری‌های اجتماعی اقتصادی در مرگ کودکان زیر ۵ سال برای ایالت ساو پائولوی برزیل در طی یک دوره زمانی ۲۱ ساله در سه مقطع زمانی ۱۹۷۰، ۱۹۸۰ و ۱۹۹۱ نشان داد مقدار شاخص تجمعی برای مرگ کودکان زیر ۵ سال برحسب ثروت خانوار در هر سه دوره کاهش یافته است (۳۹).

با این وجود، علی‌رغم کاهش کلی در میزان‌های مرگ کودکان زیر ۵ سال در اکثر کشورها، مطالعات اخیر در مورد نابرابری در مرگ کودکان نشان از ناهمگونی در نتایج می‌دهند (۶). به‌طوری که برخی مطالعات نشان داده‌اند که نابرابری اجتماعی اقتصادی در مرگ کودکان به ضرر فقرا وجود دارد و این نابرابری در طی دوره‌های مختلف زمانی وجود دارد و افزایش یافته است. مثلاً در هند مطالعه‌ای با استفاده از تحلیل داده‌های سه پیمایش ملی سلامت خانواده در فاصله سال‌های ۲۰۰۶-۱۹۹۲، مقدار شاخص تجمعی مرگ شیرخواران در طی سه دوره مورد بررسی را منفی نشان داد که وجود نابرابری اقتصادی در فقرا را تأیید می‌کند. به‌علاوه مقدار شاخص‌های تجمعی برای مرگ شیرخواران در سطح ملی در طی سال‌های مورد بررسی تغییری نشان نداد. در حالی که روند شاخص‌های تجمعی برای مرگ کودکان (کودکان ۳-ساله) در هر سه دوره افزایش یافته بود و بنابراین یک روند افزایشی در نابرابری‌های اقتصادی در مرگ کودکان مشاهده شد (۴۰). مطالعه دیگری در هند نشان داد که مقدار شاخص تجمعی مرتبط با ثروت برای مرگ کودکان (مرگ‌های ۱ تا ۴ سال) در فاصله بین سال‌های ۱۹۹۲ تا ۲۰۰۵ افزایش یافته است (۴۱). در فیلیپین هم در سطح ملی و هم سطح منطقه‌ای بار مرگ زیر ۵ سال به‌طور نامتناسبی بر دوش فقراست. در سطح ملی درجه نابرابری برای مرگ زیر ۵ سال نسبت به شیرخواران و نوزادان در فاصله سال‌های ۲۰۰۸-۱۹۹۳ بدتر شده است و توزیع نابرابر مرگ به‌طور عمده غیرقابل تغییر باقیمانده است (۱۱). نتایج مطالعه‌ای در برزیل نشان داد سیاست‌گذاری‌ها و مداخلات مرتبط با سلامت کودکان در ۱۹۹۱ و ۲۰۰۰ بیش‌تر به نفع

مرگ کودکان زیر ۵ سال بین سال‌های ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۹ به مقدار ۱۷/۶ درصد کاهش یافته است. همچنین با انجام آزمون برتری منحنی تجمعی مشخص شد از نظر آماری برتری منحنی ۱۳۷۹ نسبت به منحنی ۱۳۸۹ معنادار است. بدین‌معنا که نابرابری در مرگ کودکان زیر ۵ سال بین سال‌های ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹ به‌طور معناداری کاهش یافته است.

بحث

در این مطالعه منحنی‌های تجمعی نشان دادند که هم در سال ۱۳۷۹ و هم سال ۱۳۸۹ مرگ در کودکان زیر ۵ سال در بین طبقات اجتماعی-اقتصادی به‌طور نابرابر به ضرر فقرا توزیع گشته است. همچنین علی‌رغم این که در ایران بین سال‌های ۱۹۹۰ تا ۲۰۱۰، میزان‌های مرگ کودکان زیر ۵ سال به‌طور موفقیت‌آمیزی از ۶۵ مرگ در هر هزار تولد زنده به ۲۶ مرگ (۶۰٪ کاهش) رسیده است (۳۳)، اما بر اساس شاخص‌های تجمعی به‌دست آمده در این مطالعه نابرابری اجتماعی-اقتصادی در مرگ کودکان زیر ۵ سال بین گروه‌های جمعیتی فقیر و غنی همچنان وجود دارد و این نابرابری‌ها در پنجم‌های اجتماعی-اقتصادی پایین جامعه تجمع یافته است و خانوارهای فقیرتر کودکان بیش‌تری را از دست می‌دهند. علی‌رغم وجود نابرابری، درصدهای تغییر نسبت شانس‌ها، میزان‌های مرگ و شاخص‌های تجمعی بر حسب پنجم‌های اجتماعی-اقتصادی در سال ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹ نشان دادند که نابرابری اجتماعی-اقتصادی در مرگ کودکان زیر ۵ سال در این دوره زمانی بر اساس هر یک از سه سنجه فوق کاهش یافته است به عبارتی یک روند کاهش نابرابری در مرگ کودکان زیر ۵ سال بین سال‌های ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹ وجود داشته است. همچنین نتایج آزمون برتری منحنی‌های تجمعی نشان داد این کاهش نابرابری از نظر آماری نیز معنادار است.

در ایران، مطالعه امینی و همکاران (۲۰۱۷) با استفاده از روش تجزیه اکساکا^{۱۸} نشان داد نابرابری اجتماعی اقتصادی در مرگ نوزادان به ضرر فقرا وجود دارد و این نابرابری در فاصله بین سال‌های ۱۹۹۵ تا ۲۰۱۰ کاهش یافته است (۳۴). نتایج این مطالعه در مورد وجود نابرابری اجتماعی اقتصادی و کاهش آن در طول زمان با نتایج مطالعه حاضر همخوان است. همچنین یافته‌های مطالعه حاضر توسط نتایج به‌دست آمده از دیگر مطالعات انجام شده در کشورهای مختلف جهان نیز تأیید می‌شوند. برای مثال یک مطالعه در رواندا با استفاده از تحلیل ثانویه داده‌های پیمایش ۲۰۰۰، ۲۰۰۵ و ۲۰۱۰ نشان داد کاهش‌های اخیر در مرگ کودکان با پیشرفت عدالت اجتماعی در بقای کودکان همراه بوده است به‌طوری‌که تفاوت نسبتاً کمی

¹⁸ Oaxaca Decomposition

سالم، ترویج تغذیه با شیر مادر و نظام مراقبت کودکان ۱ تا ۵۹ ماهه میزان‌های مرگ کودکان کاهش‌های اساسی داشته است اما از نقطه‌نظر نابرابری در سلامت، توجه به این نکته مهم است که شکاف بین فقیر و غنی پابرجاست و نابرابری در مرگ کودکان زیر ۵ سال علی‌رغم طی کردن یک روند کاهش در ایران، هنوز به ضرر گروه‌های غیربرخوردار جامعه وجود دارد.

کاربرد در تصمیم‌های مرتبط با سیاست‌گذاری در نظام سلامت

مطالعات بسیاری در کشورهای مختلف جهان نشان داده‌اند که علی‌رغم کاهش‌های اساسی در میزان‌های مرگ کودکان، نابرابری در مرگ کودکان بر حسب گروه‌های اجتماعی - اقتصادی مختلف هنوز وجود دارد و الگوی تغییر آن، در برخی کشورها روند کاهش و در برخی دیگر روند افزایشی داشته است. نتایج این مطالعه نشان داد، در کنار کاهش در میزان‌های مرگ کودکان زیر ۵ سال، نابرابری اجتماعی - اقتصادی در مرگ کودکان زیر ۵ سال بر حسب هر یک از سه سنجه تغییر در نسبت شانس‌ها، میزان‌های مرگ و شاخص‌های تجمعی نیز کاهش یافته است. همچنین بر اساس آزمون برتری منحنی تجمعی این روند کاهش از نظر آماری معنادار است. نتایج ما به‌طور ضمنی به سیاست‌گذاران سلامت چنین پیشنهاد می‌کند که مداخلات سلامت معمول (غیر هدفمند) شکاف بین فقیر و غنی را از بین نمی‌برد، بلکه کاهش اساسی در مرگ کودکان زیر ۵ سال متعلق به گروه‌های مختلف اجتماعی - اقتصادی و کم کردن شکاف بین فقیر و غنی، نیازمند مداخلات هدفمند برای علل اصلی مرگ کودکان در گروه‌های فقیر و جمعیت‌های آسیب‌پذیر جامعه است. در این راستا تاکید بر استراتژی‌های جدید حامی فقرا، برای بهبود سلامت کودکان زیر ۵ سال، به همراه تقویت اقدامات عدالت‌محور در وزارت بهداشت و همکاری بین بخشی با دیگر وزارتخانه‌ها و سازمان‌های زیربسط، ممکن است سطوح مطلق مرگ کودکان زیر ۵ سال و تفاوت‌های اجتماعی - اقتصادی در بقای آنها را بیش‌تر کاهش دهد.

تشکر و قدردانی

این مقاله برگرفته از بخشی از پایان‌نامه دکتری سیاست‌گذاری سلامت در گروه علوم مدیریت و اقتصاد سلامت دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی تهران، همراه با تأمین مالی معاونت پژوهشی این دانشگاه می‌باشد.

تضاد منافع

نویسندگان اظهار می‌دارند تضاد منافی وجود ندارد.

طبقات ثروتمند جامعه بوده است تا فقیران. کاهش در مرگ کودکان زیر ۵ سال در سطح ملی به‌دلیل کاهش در سطح مرگ کودکان خانواده‌های ثروتمند ایجاد شده است. شهرهای فقیر نسبت به شهرهای برخوردار متحمل وضعیت بدتر سلامت کودکان و نوزادان هستند و شکاف بین فقیر و غنی افزایش یافته است (۴۲). با این وجود مطالعه ما چنین پیشنهاد می‌کند که در ایران نابرابری اقتصادی در مرگ کودکان زیر ۵ سال بر اساس هر یک از سه سنجه مورد بررسی افزایش نیافته است و کاهش آن از نظر آماری معنادار است.

چندین محدودیت در تفسیر نتایج باید مدنظر قرار گیرند. اول تفسیر عللی از نتایج باید با احتیاط صورت گیرد چون تخمین‌های ما از داده‌های مقطعی مشتق شده‌اند و تفسیر علی از طریق داده‌های طولی یا تجربی بهتر شناسایی می‌شود. دوم، محدودیت ناهمزمانی می‌باشد. تخمین‌های مرگ کودکان مربوط به دوره‌های قبل از زمان پیمایش می‌باشد، در حالی که وضعیت اجتماعی - اقتصادی از داده‌های مربوط به سال اجرای پیمایش ساخته شده است. ماهیت طولانی مدت بودن تغییر وضعیت اجتماعی - اقتصادی به ما کمک می‌کند که از این مشکل اجتناب کنیم.

نتیجه‌گیری

آگاهی از نابرابری‌های سلامت و بررسی تغییرات چنین نابرابری‌هایی در طول زمان برای سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی سلامت مهم و ضروری است. چرا که این بررسی‌ها نشان می‌دهند که چطور مزایای ارتقای سلامت در سطح جامعه توزیع شده است و آیا مداخلات بهداشتی ضروری به فقرا و بخش‌های حاشیه‌ای رسیده‌اند یا به ثروتمندان. تحلیل‌های ما در مورد نابرابری در مرگ کودکان زیر ۵ سال نشان داد علی‌رغم کاهش میزان‌های مرگ و کاهش نابرابری در طی این دوره ۱۰ ساله، همچنان نابرابری اجتماعی - اقتصادی در مرگ کودکان زیر ۵ سال وجود دارد. وجود نابرابری در مرگ کودکان و کاهش میانگین‌های مرگ با وضعیتی همخوان است که در آن خانوارهای ثروتمند با موقعیت اجتماعی - اقتصادی بهتر، از دسترسی به خدمات پیشرفته و برنامه‌های نوین مادر و کودک بیش‌تر بهره‌مند شده‌اند و خانوارهای فقیرتر بهره‌مندی کم‌تری دارند. بر اساس فرضیه عدالت وارونه همچنان که کشوری خدمات سلامت خود را توسعه می‌دهد در ابتدا انتظار می‌رود نابرابری افزایش یابد و سپس بعد از این افزایش ابتدایی، نابرابری سیر نزولی طی می‌کند. در ایران طی یک دهه گذشته، با اجرای برنامه‌هایی از قبیل مراقبت‌های ادغام یافته ناخوشی‌های اطفال، مراقبت‌های ادغام یافته کودک

References

- 1- Marmot M. *Health in an unequal world: social circumstances, biology and disease*. Clinical medicine. 2006;6(6):559-72.
- 2- Ostlin P, Braveman P, Dachs N, Health WHOTFoRPfEi, Team WHOE. *Priorities for research to take forward the health equity policy agenda*. Bulletin of the World Health Organization. 2005;83(12):948-53.
- 3- Murray CL, Frenk J. *A WHO framework for health system performance assessment: Evidence and Information for Policy*. Geneva, Switzerland: World Health Organization; 1999.
- 4- Victora CG, Wagstaff A, Schellenberg JA, Gwatkin D, Claesson M, Habicht JP. *Applying an equity lens to child health and mortality: more of the same is not enough*. Lancet. 2003;362(9379):233-41.
- 5- Houweling TA, Kunst AE, Mackenbach JP. *Measuring health inequality among children in developing countries: does the choice of the indicator of economic status matter?* International journal for equity in health. 2003;2(1):8.
- 6- McKinnon B, Harper S, Kaufman JS, Bergevin Y. *Socioeconomic inequality in neonatal mortality in countries of low and middle income: a multicountry analysis*. The Lancet Global health. 2014;2(3):165-73.
- 7- Organization. WH. *World health statistics 2014*. Geneva, Switzerland: World Health Organization; 2014.
- 8- Hosseinpour AR, Mohammad K, Majdzadeh R, Naghavi M, Abolhassani F, Sousa A, et al. *Socioeconomic inequality in infant mortality in Iran and across its provinces*. Bulletin of the World Health Organization. 2005;83(11):837-44.
- 9- Organization. WH. *The world health report 2000: health systems: improving performance*. Geneva: World Health Organization; 2000.
- 10- Wagstaff A. *Socioeconomic inequalities in child mortality: comparisons across nine developing countries*. Bulletin of the World Health Organization. 2000;78(1):19-29.
- 11- Kraft AD, Nguyen KH, Jimenez-Soto E, Hodge A. *Stagnant neonatal mortality and persistent health inequality in middle-income countries: a case study of the Philippines*. PLoS one. 2013;8(1):53696.
- 12- Mulholland E, Smith L, Carneiro I, Becher H, Lehmann D. *Equity and child-survival strategies*. Bulletin of the World Health Organization. 2008;86(5):399-407.
- 13- Wang L. *Determinants of child mortality in LDCs: empirical findings from demographic and health surveys*. Health policy. 2003;65(3):277-99.
- 14- Masseria C, Hernandez-Quevedo C, Allin S. *Health inequality: what does it mean and how can we measure it?* Expert review of pharmacoeconomics & outcomes research. 2010;10(2):177-86.
- 15- Gwatkin DR. *How much would poor people gain from faster progress towards the Millennium Development Goals for health?* Lancet. 2005;365(9461):813-7.
- 16- Zare H, Trujillo AJ, Driessen J, Ghasemi M, Gallego G. *Health inequalities and development plans in Iran; an analysis of the past three decades (1984-2010)*. International journal for equity in health. 2014;13:42.
- 17- Victora CG, Vaughan JP, Barros FC, Silva AC, Tomasi E. *Explaining trends in inequities: evidence from Brazilian child health studies*. Lancet. 2000;356(9235):1093-8.
- 18- Education. MoHaM. *Population and health in the Islamic Republic of Iran*. Iran demographic and health survey report. Ministry of Health and Medical Education of Iran; Tehran2000.
- 19- Rashidian A, Khosravi A, Khabiri R, Khodayari-Moez E, Elahi E, Arab M. *Islamic Republic of Iran's multiple indicator demographic and health survey (IrMIDHS) 2010*. Tehran; Ministry of Health and Medical Education2012.
- 20- Rashidian A, Khosravi A, Arab M, Beheshtian M, Khabiri R, Karimi S. *I.R. Iran multiple indicator demographic and health survey 2010: Questionnaire, guides and protocols*. Tehran; National Institute of Health Research and Ministry of Health and Medical Education2012.
- 21- Anand S, Diderichsen F, Evans T, Shkolnikov VM, Wirth M. *Measuring disparities in health: methods and indicators*. Challenging inequities in health: from ethics to action. 2001:49-67.
- 22- O'Donnell O, van Doorslaer E, Wagstaff A, Lindelow M. *Analyzing health equity using household survey data*. Washington, DC: The World Bank; 2008.
- 23- Vyas S, Kumaranayake L. *Constructing socio-economic status indices: how to use principal components analysis*. Health policy and planning. 2006;21(6):459-68.
- 24- Tajik P, Majdzadeh R. *Constructing pragmatic socioeconomic status assessment tools to address health equality challenges*. International journal of preventive medicine. 2014;5(1):46-51.
- 25- Rajaratnam JK, Tran LN, Lopez AD, Murray CJ. *Measuring under-five mortality: validation of new low-cost methods*. PLoS medicine. 2010;7(4):1000253.
- 26- Wagstaff A, Paci P, van Doorslaer E. *On the measurement of inequalities in health*. Social science & medicine. 1991;33(5):545-57.
- 27- van Doorslaer E, Masseria C, Koolman X, Group OHER. *Inequalities in access to medical care by income in developed countries*. CMAJ : Canadian Medical Association journal = journal de l'Association medicale canadienne. 2006;174(2):177-83.
- 28- Koolman X, van Doorslaer E. *On the interpretation of a concentration index of inequality*. Health economics. 2004;13(7):649-56.
- 29- Howes S. *A new test for inferring dominance from sample data*. Washington, DC: World Bank; 1996.
- 30- Dardanoni V, Forcina A. *Inference for Lorenz curve orderings*. Econom J. 1999;2(1):49-75.
- 31- Sahn DE, Younger SD. *Expenditure incidence in Africa: microeconomic evidence*. Fisc Stud. 2000;21(3):329-47.
- 32- Deaton A. *The analysis of household surveys: a microeconomic approach to development policy*.: World Bank Publications; 1997.
- 33- Organization. WH. *Levels and trend in child mortality, report 2011*. Geneva: World Health Organization; 2011.
- 34- Amini Rarani M, Rashidian A, Khosravi A, Arab M, Abba-

- sian E, Khedmati Morasae E. *Changes in Socio-Economic Inequality in Neonatal Mortality in Iran Between 1995-2000 and 2005-2010: An Oaxaca Decomposition Analysis*. International journal of health policy and management. 2016;6(4):219-8.
- 35- Musafili A, Essen B, Baribwira C, Binagwaho A, Persson LA, Selling KE. *Trends and social differentials in child mortality in Rwanda 1990-2010: results from three demographic and health surveys*. Journal of epidemiology and community health. 2015;69(9):834-40.
- 36- Gonzalez R, Requejo JH, Nien JK, Merialdi M, Bustreo F, Betran AP, et al. *Tackling health inequities in Chile: maternal, newborn, infant, and child mortality between 1990 and 2004*. American journal of public health. 2009;99(7):1220-6.
- 37- Hoa DP, Nga NT, Malqvist M, Persson LA. *Persistent neonatal mortality despite improved under-five survival: a retrospective cohort study in northern Vietnam*. Acta paediatrica. 2008;97(2):166-70.
- 38- Vapattanawong P, Hogan MC, Hanvoravongchai P, Gakidou E, Vos T, Lopez AD, et al. *Reductions in child mortality levels and inequalities in Thailand: analysis of two censuses*. Lancet. 2007;369(9564):850-5.
- 39- Sastry N. *Trends in socioeconomic inequalities in mortality in developing countries: the case of child survival in Sao Paulo, Brazil*. Demography. 2004;41(3):443-64.
- 40- Jain N, Singh A, Pathak P. *Infant and child mortality in India: trends in inequalities across economic groups*. J Population Res. 2013;30(4):347-65.
- 41- Chalasani S. *Understanding wealth-based inequalities in child health in India: a decomposition approach*. Social science & medicine. 2012;75(12):2160-9.
- 42- Sousa A, Hill K, Dal Poz MR. *Sub-national assessment of inequality trends in neonatal and child mortality in Brazil*. International journal for equity in health. 2010;9:21.

Socio-Economic Inequality Changes in Under-Five Mortality in Iran: Two National Surveys Analysis

Mostafa Amini Rarani ¹ (MSc, PhD), Arash Rashidian ^{2,3*} (MD, PhD), Ardeshir Khosravi ⁴ (PhD) Mohammad Arab ² (PhD), Ezatollah Abbasian ⁵ (PhD)

¹ Health Management and Economics Research Center, Isfahan University of Medical Sciences, Isfahan, Iran

² Department of Health Management and Economics, School of Public Health, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran

³ Department of Information, Evidence and Research, Eastern Mediterranean Region, World Health Organization, Cairo, Egypt

⁴ Center for Health Network Management, Deputy for Health, Ministry of Health and Medical Education, Tehran, Iran

⁵ Department of Economics, Bu-Ali Sina University, Hamadan, Iran

Abstract

Introduction: Iran's trends indicate that substantial reductions have been made in under-five mortality rates. Whether this progress has been accompanied by an increasing or decreasing of the under-five mortality inequality between socioeconomic quintiles is unknown.

Methods: We performed a cross-sectional secondary data analysis of 2 demographic and health surveys (DHS) conducted in 2000 and 2010 in Iran. Under-five mortality rates (U5MR) were estimated directly from full birth history. Socioeconomic quintiles were constructed using principal component analysis. We measured change in inequality using the odds ratios, mortality rates and the concentration indices change between socioeconomic groups, as well as testing concentration curves dominance.

Results: Under-five mortality odds ratios in the poorest quintile compared with the richest declined from 1.98 (95 % CI = 1.64 - 2.3) in 2000 to 1.85 (95 % CI = 1.13 - 3) in 2010. While the U5MR had dropped to 38.6% in the poorest quintile, the highest reduction in U5MR (52.3 %) had occurred in the richest group. Concentration index (CI) of under-five mortality in 2000 was -0.17 (95% CI = -0.2 to -0.1), though in 2010 it had dropped to -0.14 (95 % CI = -0.22 to -0.05), a 17.6% reduction. The findings of concentration curves dominance test of under-five mortality showed that decreasing change in under-five mortality inequality between 2000 and 2010 is statistically significant.

Conclusions: Regardless of substantial reduction in under-five mortality rates, socioeconomic inequalities in under-five mortality disfavor the worse off groups still exist. Focusing on new pro-poor child health strategies alongside with pro-equity programs in other social and economic authorities may further decrease the under-five mortality across socioeconomic quintiles.

Keywords: Under-Five Mortality; Socioeconomic Inequality Change; Concentration Index; Odds Ratio; Iran

Please cite this article as follows:

Amini Rarani M, Rashidian A, Khosravi A, Arab M, Abbasian E. Socio-Economic Inequality Changes in Under-Five Mortality in Iran: Two National Surveys Analysis. *Hakim Health Sys Res* 2017; 20(3): 131- 141.

*Corresponding Author: Department of Health Management and Economics, School of Public Health, Tehran University of Medical Sciences, Poursina Ave, 1417613191 Tehran, Iran. Tel: +98-2188989128, Fax: +98-2188989129, E-mail: arashidian@tums.ac.ir